

Žnivny obrad, Osienni obrad. Čornucha, Simiējny obrady. Chrystiny, Vesiēle

Viktor Stachvijuk

Žnivny obrad

Zabotlivy hospodar ciēly rôk kłopotivsie pro svôj urodžaj. Počynajučy od kolady, pudčas kotoroji koladníci žyčyli jomu: *Rodi Bože žyto na druhoje liēto*, pry okaziji každoho obradu hospodar zvertavšie do nebesnych sił, prosiačy dobroho vrodžaju. Urešti nastupav čas žniv. Teper, tak jak i pry sinokosi, potrēbna dobra pohoda i prychilnosť vyžých sił. Usio že može zdarytisie. Pokôl bude skošany peršy snôp, hospodar povinon zaručtisie pudtrymkoju ducha pola Žytenia i zaplesti jomu borodu.

U Trystianci na Ontonija vse provodivsie krestny chod kruhom vioski, stiēnkoju z chorugvami i obrazami. Za batiuškoju šli ludi i spivali duchovny pisniē. Hospodarē na svojich učastkach stavali na koliēni z simjoju i batiuška nad jich hołovoju čytav ivanheliji. U viosci ludi vynosili pered chaty stoły, nakryty bielymi obrusami, chliēb i sôl i hostineć dla batiuški. Batiuška sviativ chliēb i molivsie za zdrovje simjiē i vdačnu zbôrku vrodžaju. Molilisie koło kryžôv u błahodarnost' Bohu za vrodžaj, i za zdrovje hospodarôv i jich ditej.

Deň pered sv. Petrom šli zažynati. Dla etoho hospodarē pudvjažuvali najliēpše kołōsie na seredini pola i vkrašali vinočkom z kviētok. Kviētku pereviažuvali červonoju lentoju. Značenie koloru zniklo v viētchuj pameti prasłovjan. Červony — symbol koloru kosmičnogo zarodyša.

Z novym horčkom hospodarē obchodili svoje pole i, znajšovšy zakrut abo załôm, zryvali joho i spaluvali v pečē razom z horčkom. Dobre, koli horčok na dodatok v pečē łopnuv. To davało pevnosť, što zlyje duchi ne zniščat urodžaju. Tôľko teper možna bylo zažati peršy snôp. Nažal, u nas ne zachovalosie ničoho z zamov, zaklonuv čy starožytnych obradovych piseń.

U Trystianci peršy dviē žmiēníki kłali nakrest i vkladali kamiēnie. Raniej byv to vzôr plejad — symbolu kosmičnogo lôna. Perevjasłom hospodar i žniēja pereviažuvalisie v pojasi. Zažynali try snopiki, na vysokum piščanum miēsti.

Tak počynavšie zažynalny obrad, kotory musiv byti koliś bohaty mahičnymi diējami i zaklonami, kob zasterehčy vbôrku vrodžaju od złych neprychilnych sił.

Žnivny pisniē, jakije zachovalisie do našych dion, pochodiat z časôv panščyny. Trystianka byla korolevskoju vjoskoju i ne byla pud pryhonom. Ale trystiane mohli choditi na zarobôtki do pomieščykuv. Motyvy piseń — to tiažka stomlajušča pracia, kotoroji plôn u sensi tak perenosnum, jak i dosłownum perenimavšie panom: *plôn nesemo plôn, našomu panu v dôm*.

*Oj vyleť, vyleť perepjôłko
Bo v nas žyta ono tôlko
Plôn nesemo plôn
Našomu panu v dôm
Naša pani domuje
Nam večeru hotuje
Nam večera ne miła
Postatianka stomiła*

Varto zatrymatisie na slovach *naša pani domuje*. Jakraz v jich zaklučana vsia emocionalnosť piësni. Ženciê stomlany tiažkoju pracioju, koli v toj samy čas pani, na jakuju vony robjat, po prostu domuje, značyt bezdiēlničaje, nuditsie.

Žnivny obrad kunčavsie perepelicioju, pro što vspominaje piësnia: *vylet' vylet' perepjôlko*. Prerepjôlka — navjazuje do Plejad (u nekotorych slovjanáskich luduv zovutsie kurkami). Koli ostavałasie ono plêšečka, hospodynia zvazujuvała žmeniu žyta, a kołosie zrézuvała na kviétku. Zvazanu sołomu prýbirali kvjatami. To byla perepelicia, jakaja v pramôm sensi navjazujuvała do Plejad, symbolu prokreaciji, hotovnosti pola do novoho vrodžaju. Bohatiêjšy hospodarê spraviali dožynki z hostinoju. Spivali pisniê, oblivalisie vodoju. Kviétku sviatili v Spliene.

Eta piësnia dovoli pôzna i ne maje kultovoho charakteru. U starožytnych obradovych piśniach humor uvohule ne dopuskavsie. U piësni zvučat veseliêjšy motyvy:

*Oj čyja to vołoka
Tak dovha i šyroka
Na jój ženčyki žali
Serpiki połamali
Plôn nesemo plôn
Našomu panu v dôm
Postatianka serpika ne złomiła
Bo pana polubiła
Plôn nesemo plôn
Našomu panu v dôm
Dožali žyto dožnem pšeniciu
Počastuj panie horelicieju
Plôn nesemo plôn
Našomu panu v dôm
Ne žałuj panie biêłoho syra
Dast tobiê pan Bôh chorošoho žyta
Plôn nesemo plôn
Našomu panu v dôm
Bodaj zdorovo my plonovali
Na druhi ročok my docekali
Plôn nesemo plôn
Našomu panu v dôm*

Radost' z zakončanoji tiažkoji praci musila vyklikati potrebu humoru, a navet' bezobidnoji nasmiêski:

*Tam na obłozi skakali kozy
Dožali žyto panienki hožy
Plôn nesemo plôn
Našomu panu v dôm
Tam na obłozi skakali žaby
Dožali žyto staryje baby
Plôn nesemo plôn
Našomu panu v dôm*

Žart čy nezlôsna ironija prýbiraje i bôlš smieľu formu:

*Dožali žyto vyhnali lisa
V našoho pana hoľova lyša
Plôn nesemo plôn
Našomu panu v dôm
Dožali žyto vyhnali zajcia
V našoho pana sivyje jajcia
Plôn nesemo plôn
Našomu panu v dôm*

Žnivny pisniē odlustrovujut i tohočasny hromadški podiēły. Ponimajučy nespravedlivost' svoho stanu, nakirovuvali v adres panôv neprychilny slova:

*V našoho pana divo
Što po miêseciu žnivo
Oj daj bože požyti
Na panôv ne robiti
Daj nam bože zdorovje
A panam bezhoľovje*

U iných, vidno še puzniējšych pisniach, u jakich vystupajut žnivny motyvy, zvučyt skarha molodych nevistok, kotory prymušany v novych svojich siêmjacach do tiažkoji praci, koštom odpočynku i snu:

*Oj u sokoła zołoty pjora
A u pavońki kosy
Oj ne zažyla žadna neviêstka
U śviêkorka rozkošy
Śviêkorko chodit po novych siêniach
Neviêstku probudzaje
Vstavaj neviêstko vstavaj mołoda
Robota ne robłona
Śviêkorko hukav śviêkorko hukav
Iz nadvôrja do chaty
Vstavaj neviêstko vstavaj mołoda
Połôsku dożynati
Neviêstka vstała neviêstka vstała
Z posteli schvatiłasie
I bez vodici i bez vodici
Slôzkami umyłasie
I bez ručnika i bez ručnika
Rukami uterłasie*

Motyvy žalu, smutku, nevymiérnoho duševnoho bolu skladajutsie na hľubiniu zmiêstu i siķu obrazuv etych piseň. Skarha i poprôk u adres baťkôv, kotory pospišylisie vydati bez času dočku zamuz, nehlediačy na jiē molodyje lêta — najčastiējšy liryčny jich koloryt. Jak praviło vystupaje v jich motyv žniv:

*Oj ty kazała moja matulu
Što ne pozbudešsie mene
A jak ja siêla za tisovy stôl
Podivisie na mene*

*Oj jak ty pujdeš moja matulu
 V Popeliē žyto žati
 Oj jak ty zajmeš šyroku postat'
 Niêt komu pudžynati
 Oj jak zažnešsie moja matulu
 Iz horê na dolinu
 Spomeneš mene mołodeńkuju
 Siém raz na hodinu*

Najnovšy žnivny pisniē — to častuški. Z jich pronikaje žart, ironija, nasmieška:

*Tam pud mostom
 Ryba z chvostom
 Žovtaja lileja
 Mołodaja divčynońka
 Robiti ne vmiēje
 Jak robiti tak robiti
 Žati ne nažnetsie
 Jak obačyt kavaliéra
 Zrazu zasmijetsie*

Ne vličuvajučy častušok, žnivny pisniē, jak zauvažyv Nil Hilevič, to obraz spokutovanoji dušē narodu i, perš za vsio, hołos znevolanoji žonki. Trudno i z etym ne zhoditisie.

Osienni obrad. Čornucha

Čornucha — to osienni obrad, zviazany z polovymi robotami, jaki zakunčav ciêky rôčny kalendarny cykl obraduv. Tak samo jak žniva, zviazany z pracioju hospodara, čuť ne zusiêm pozbavlany mahičnoho zmiêstu. Byť może koliś, u dochristijanški čas, peršobytny słovjane pered oraniom, što było počatkem pudrychtôvki zemliê dla budučoho vrodžaju, zvertalisie do svojich božestv i duchuv-opiekunôv pola, kob posprjiali jim, tchnuli v pole mahičnu žyvotvôrnu siłu. I koli navet' tak było, to do našych dion ničoho ne zachovalosie. Jest što prawda zvyčaj, koli na spliēnie sviatiłasie dožynočna kviêtka, to brali z jijê paru kołoskôv i zasivali pud ozime žyto. Na posiêjanum poli slali žmeniu sołomy, u disiêjšum tlumačeniu — kob ne vylahało buduče žyto. Davnišni, zabyty diś sens — to symbol vsiakoho počatku, symbol aktu kreacji. Naturalno ne byla to ono žmenia sołomy, a odmysłovy vzôr z kamiêniom napodobi Plejad jak symbolom kosmičnoho łona i steblinkami žyta — symbolizujućymi kosy Orjona (Svarožyc). To nezaperêčny sliēd davnich mahičnych diēj, bez jakich ludi ne mohli obytsie.

Ludi u čas čornuchi zajmaliś kopaniom kartopel, oraniom, zbirali hryby i jahody. Osienni peryjod kunčavsie mołotboju i obrobôtkoju lnu i kołopeń. Tematyka piseń navjazuje často do konkretnych robôt, ale i dottyct duševnych odnosin abo ich braku pomiž mužom i žonkoju, jakije pobralisie prypadkom, bez lubvi:

*Oj idu ja oj idu ja polom łuhom
 Tam ore môj miły płuhom /bis
 A vôn ore a vôn ore a ja płaču
 Mołodyje lêta traču /bis
 Ponesu ja ponesu ja jomu jiêsti
 Čy ne skaže vôn mniê siêsti /bis
 Vôn naijêvsie vôn naijêvsie i napivsie*

*I na rolu povalivsie /bis
 Čoho ležyš čoho ležyš čom ne oreš
 Čom do mene ne hovoryš /bis
 A ja ležu a ja ležu ščej dumaju
 Ne po mysli žōnku maju /bis
 Ne po mysli ne po mysli žōnku maju
 A ja z jeju žyť ne stanu /bis
 Čoho jiēchav čoho jiēchav temnoj nočy
 Kob tobiē vylízli očy /bis
 Było jiēchať było jiēchať svitajucy
 Dobrych ludej pytajučy /bis
 Našy ludi našy ludi ne tatary
 Vsiu tobiē pravdu skazali b /bis*

Abo:

*Oj mati synka toj oženiła toj oženiła
 A nevistońku toj ne vzlubiła /bis
 Posłała mati synka v pole orati v pole orati
 A nevistońku chustońki prati /bis
 Oj prała prała perebirała perebirała
 Jije matula ne vspodobała /bis
 Jak pryjšov synko z pola orania z pola orania
 A nevistońka z chustočok prania /bis
 Dała synovi miēd vino piti miēd vino piti
 A nevistońci toj čemeryci
 Oj pili pili povpivalisie povpivalisie
 Odno na druhie poschilalisie /bis
 Odno na druhie poschilalisie poschilalisie
 Toj na zemliciu povalilisie /bis
 Oj Bože Bože što ja zrobiła što ja zrobiła
 Ja svojiē diētki toj počaryła /bis
 Ja svojiē diētki toj počaryła toj počaryła
 V syruju zemlu toj położyła
 Nad synom vyruš zelony javor zelony javor
 Nad nevistkoju biēla beroza /bis*

Praktyčno osiēnni pisniē ničym ne odrôžniujutsie od simiējno-bytovych. U jich čujem pro tiažku dolu zamužnich žunok, nelohki simiējny odnosiny, nadryvnuju praciu.

*Oj voły mojiē połoveńkije
 Čom že vy ne orete
 Oj liēta mojiē mołodeńkije
 Čomže vy tak marno jdete
 Oj orali b my ne stojali b my
 Bo to naša robota
 A ty płakała płakati budeš
 Bo ty kruhla sirota
 Oj huknuv huknuv mołody chłopeć
 Stav voły pudhaniati
 Oj liēta mojiē mołodeńkije*

Jak že vas pryzvati

Byv to čas velmi intensivnych robôt zviazanych z uporadkovaniom zobrazeno vrodžaju. Zbôže treba bylo pomožititi cipami, proviežati, znesti v komory abo spichlerê. Lon i kołopni treba bylo proterti, vyčesati, kob uspieti do spôlnoho pradienia na kudielniciach. Tohdy takzamо šatkovali kapustu, kisili, kłali jiē v bočki. Večorami načynali prasti lon na nitki. Pradienie praktyčno načynałosie od sviata *vviedienija bohorodicy vo chram*, i tryvalo až do samoho ruzdva. Prali u sebe, ne v kumpanijach. To tryvalo tyždeň, do samoj pilipuvki. Tohdy baby i divčata hrupami pooko deset' osôb zbiralisie po koliējci v chatach na kudielnici. Tam prali, starovali i spivali ruzdvjanyje pisniē — koladki. Čas ety — to pilipuvski pôst, jaki vyklučav sviēčki pisniē. Naturalno ni v odin pôst ne mohlo byti šlubu.

*Stojit lipa zelonaja pud jeju voda
Mołodicia prekrasnaja čom doli nema
Była w mene dobra dola mati proklała
Za lichoho mene muž zamuž oddała
Kliče mati večerati večeraj sama
A ja pujdu pit' hulati do samoho dnia
Peršy kury zaspivali ja v korčomci pju
Druhi kury zaspivali ja j ne dumaju
Treti kury zaspivali ja j z korčomki jdu
Sustretiła diviryka v višniovom sadu
Bratovaja mołodaja de že ž ty byla
Diviryku sokoliku v korčomci piła
Bratovaja mołodaja žal že mniē tebe
Diviryku sokoliku boroni mene
Diviryku sokoliku boroni mene
Jest u mene pas jedvabny bude dla tebe
Čuje toje môj mileńki v komory spiačy
Z kim ty miła hovoryła z korčomki jdučy
Jest u tebe pas jedvabny to jaj sam znošu
A ja tvojē biēle ličko nahajom spisū
O bodaj ty môj mileńki toho ne doždav
Kob ty moje biēle ličko nahajom spisav*

Ohulno kažučy, kalendarno-obradova tvôrčosť ohortuje svojim zmiestom usiē sfery duchovnoho žycia narodu, od joho sviētopohladu i kultovych praktyk po čisto čołoviēčy duševny perežyvania. Vono element vytvôrčoji praci hospodara.

Simiējny obrady. Chrystiny

Chrystiny — obrad zviazany z nadaniom imeni ditiati. U biłorusuv Pudlaša obrad provoditsie po chrystianškomu pravoslavnemu obyčajovi. Ditia chrystiat u kapličci u prychodi, zhôdno z cerkovnymi kanonami i kultovym chryščeniom vodoju. Prysutničajut baťki chryščony, a takzamо bat'ko i mati, choč nekonečne. Osoblivo mati zaniata rychtovaniom hostiny. Koli prychôd ne maje kaplički, chrystiat u cerkviē.

Rozkazuje Aleksandra Jakovčuk (po huličnomu Korniľova) z domu Havryluk, urodiłasie v 1903 roci, v Trystianci:

Pered samymi rodami bižyt čołoviēk (muž) do babki, jak u Trystianci — do Livosi, i kryčyt:

babo, chodiête, bo u nas barančyk čy štoś maje byti.

Koli ditia roditsie, to baba, kotora prymała ditia, pupika perevjuvała lnom. Po perše, kob rodivil, bez kotoroho simja ne bude miēti v što odiahnutisie ani na čom spati. Usio vyroblałosie svojimi rukami z lnu abo vovny, počynajučy od tkani, do ubrania, obutku, posteli, płachtôv itp.

Posli toho, jak pupik usochne i odpade, joho zašyvali u maleńku podušečku-jasika, kob ditia rostučy bylo ščaſlive i rozumne. Pupika zbrehali, až ditia vyrose.

Na druhi deň posli roduv baby idut u odviēdki, hlidiēti ditia i porodiēlu. Ditia bylo povite u povivač. U pelônku uvjazovali kusočok časnyčku i šcyptu soli, kob ditia ne bojałosie i kob joh chtoś ne zhłaziv. Usiēch, chto prýšov — susiēd čy znajomy, obovjazkovo treba bylo poprositi na chrystiny, bo vôn ušanovav simju. Nesut z soboju chto što može: kvas, chliēb, paru jijeć, oładki kartoplovky, hałki kartoplovky, hałki z makom, hruš horčočok. Kručok vôdki nese bohaty. Prezenty rozwjazuvali chutko, kob ditia chutko stało hovoryti. Postavit na stôl misočku i zaraz rozwjaže.

Peršy raz myli ditia — kupaľnočka — na treti deň posli roduv. Schodiłaś ono simja. Kupała mati. Nesli podarki. Była baba povitucha, odna na ciēlu vjosku, kotora znała zamovy, viēdała, kudy vodu vylivati. Vylivali miž ostrakôł, kob nichko ne perestupiv, ne chodiv po jôj.

Chrystiny odbyvalisie hučno. Mnôho pili, jiēli, spivali obradovy pisniē. Pered tym kupali ditia i vezli v cerkvu. Chryščona posli toho jak odiahnetsie ne maje prava iti stiaty, bo ditia bude dovho vsikatisie. Na rozchôdne stavili na stôl hlinianu misku z kašoju i tudy vklidali hrošy. Tyje hrošy sypali dla babki i tuju misku babka biła ob zemlu. Kob jak ditia vyrose, miēlo povodzenie.

Koli prochodiło siēm miēseciu i ditia ne pušlo, to na porozi pererubuvali puto. Koli ditia bylo kryklive, može perelakałosie čoho, to nad joho hołovoju lili vôsk. Koli i ete ne pomohało, to stavili na porozi chomut i baba z materoju peretiahali čerez joho ditia try razy, u odin bôk. Baba podawała ditia matery. Kob u matery mołoka ne zabrakło, to vona hrafku stromlała v koftu, abo špilku. Porodiēla ne siadała koło tojiē, kotora chodit v bereminnosti, kob ne stratiti mołoka. Taksamo porodiēla, koli na hostini piła oranžadu, to musiła vypiti do dna, kob ničoho ne ostałosie, bo mohła b stratiti mołoko. Značyt v kubočok mohła brati ono tôlko, kôlko odnym hłotkom vypje.

Narod sklav na protiahu svoho isnovania rad obradovych piseń.

Vesiēle

Vesiēlny obrad na protiahu vikôv napovniavsie bohatym zmiēstom i cikavoju formou. Nezaperêčno šlub — to najvažniējša podiēja v žyciu čołoviēka, kotory zakladaje svoju simju. Koli prýhanutisie žycioví čołoviēka, okažetsie, što tak napravdu vono zvoditsie do peredovžuvania svoho gatunku i zapevnienia svojomu potômstvovi jak najlepšoho startu v samostójne žycie. Jakraz vesiēlny obrad i osnovany na etum pryncypovi. Usiē joho častki dotočat zabezpiečenia materjalnych osnôv uznikauščoji novoji simjê.

Obrad prodstavlany na osnovi rozkazu Vladiimira Stachijuka (po-huličnomu — Stachviēju), narodžanoho v 1920 rokovi v Trystianci. Pisniē v bôlšosti zapisany od Luby Savičkoji (po-hulicznemu Lubôvčynoju), narodžanoji koło 1910 roku. Udiēlničala v vesilach — chliēbnicia.

Obrad počynajetsie od zapojin. Mołody osobisto ide do baťkôv diēvčyny i dohovorujetsie, što choće jiē brati. Nese z soboju, jak praviło, harêłku. Baťko pytaje, na jaki vôn spodivajetsie posah.

Baťko proponuje kusok pola, ɿonki, čy chatu posobit postaviti. Abo hrošy. Žywina — korova, ovečka čy svinka byli obovjazkovymi. Pudčas zapojin ne bylo postorônnich osôb. Dohovoruvalisie, koli majut byti divosnube.

Treba odznačyti, što ne vse mołodyje byli osobisto zhôdny na šlub. Koliś spravu šlubu obhovoruvali bat'ki, bez zhody čy navet' viēdoma mołodych. Dohovoruvališ po zamožnosti. Tôlko v ostatnium viêkovi pravo samostôjnoho, choč ohraničanoho v pevnym stopnioví, vyboru otrymali mołodyje. Tomu vyzej vspômniany zapojiny provodiliš samym mołodym, za viēdomom i zhodoju mołodoji.

Divosnube zvyčajno mohli odbyvatisie tôlko v četver abo v subotu. Na divosnube baťki diêvčyny hotovjatsie potichu, jakby ničoho ne viêdajučy, što do jich zavitajut svaty. Posli pôvnočy kavalier zo svojim svatom-maršálkom idut do bat'kôv diêvčyny, budiat jich i vprošujutsie, niby kupciê, do chaty. Maršálok, najčaštiej švahor abo svojak čy susiêd mołodoho, kaže što vony prysli, bo doviêdalise, što hospodar maje jakujuš tiôlku na prodaž. Chočut zobačyti, a može i kupiti. Hospodar potverdžuje i zaprosaje do chaty. Maršálok dobyvaje harêlku i torhujutsie, jaki maje byti posah. Usio, što pravda, uže obhovorane raniêj, tym ne menč boki trymajutsie formy torhu. Na kuneć baťko pytaje, čy mołodyje zhôdny. Koli ono odno odkaže, što tak, to vsio nabiraje tempa.

Mołodyje idut prositi chryšcnych, svojakôv, bratôv susiêduv. Baťki hotovjat stoły. U dviê hodiny posli pôvnočy zbirajutsie vsiê i hostiujut do dnia. Pjut, spivajut, veselatsie.

*Jak u komory hovorat až do chaty čuti
Jak sviêkor hovoryt što ziatiovi dati
Oj daj ziatiovi paru konikuv z stajenki
Ziat' koni bere a ne dzieńkuje
Za stôlja ne vstupaje
Dajmo ž ziatiovi paru volikuv z obory
Ziat' voły bere a ne dzieńkuje
Za stôlja ne vstupaje
Oj dajmo ž ziatiovi krasnu Marysiu
Ziat' Marysiu bere sviêkrovi dzieńkuje
Za stôlja vstupaje*

Na svitanku vychodiat na huliciu mołodyje i hosti i jdut, prytupujučy i spivajučy, čerez sioło tudy i nazad, odvodiačy hostej.

Na divosnubach dohovorujujutsie, koli maje byti vesièle. Batiuška poviniom pročytati try zapovidi. U nedîelu pered vinciom mołodyje jdut do spovedi. Posli divosnubuv družki prychodiat do mołodoji i posoblajut vyšyvati ručníka, bryndžy do pôšvuv štyri i tak daliêj. Mołoduju potišali, rajili jôj, žartovali, obhovoruvali. Pered šlubom mołodaja, koli byla sirotoju, šla na mohilki prositi v bat'ka čy matery błohoslavenia.

Baťki mołodych oddiêlno rychtujutsie do vesiêla. Hodili odnoho ono muzykanta na dva domy.

U mołodoji v subotu mołodici pekli korovaj, ukrašali joho huskami, kotory posli vyrêzuvali svaty i daryli svojim svaškam. Byv to znatny podarok. Spivali korovajny pisniê. Joho pekla simja mołodoji — zamužni baby, u jakich obovjazkovo byli diëti. Bezdiêtna zamužnia žônka ne mohla pečy korovaju. Podľuh Soni Ostapovoj, kotoruj rozkazuvala mačocha (rodom z Trystianki), rozčyniała korovaj mołoducha vže vbrana do šlubu, pered vychodom v cerkvu. Važne takšamo

i toje, što korovaj diēvčyna mohla miēti ono odin raz v žyciu, pudčas peršoho šlubu. Posli, koli v chaosi žycia zahubivsie mahičny sens korovaju, ety zaprēt perestav obovjavazuvati. Korovaj stavivsie pered mołodymi na centralnum stoliē na joho schodnium bokovi — symbolovi centra sviētu.

Vesiēlny korovaj bere svôj počatok z vesnevoho obradu pryklikania vesny. Hospodarê obchodili z jim zasiēvy, vykonujučy, jak praviło, mahičny diēji i zaklony v suprovodženi vesnianych piseň. Posli obrad pryuročyvsie do dnia sviatoho Juryja. Trystianički mołodyje hospodarê u ety deň obchodili z korovajom poliētki, kačalise po žyti i kotili po jôm korovaj. Posli snedali na kraju pola abo na traviē, rozkładajučy jiēžu na obruskovi.

Jak vsio, što v slovjanškuj tradyciji, korovaj maje ne zhłyblany mahičny sens i symboliku, vypłyvajuču z pravytokuv praslovjanškoji viéry. Zviestku pro joho nachodim v Slovi Chrystolubca z XII viēku: *I tako kladut' im treby i korovaji im molat' i kury režju.* Ety zapis sviēdčyt pro mahičnu funkciju korovaju v rytuali skladania žertvy. To taksamo dokaz, što korovaj — to ne novožytny vymysioł na potreby simiējnoho obradu — vesiela, jaki byv perenesiany v vesnovy obrad. To korovaj jest tym mahičnym instrumentom z hłubin viéry, jaki maje zapevniti pomnoženie dostatku i płodnosť. Mnôho ditej — mnôho ruk do pracy — to dostatok i siła simjiē i rodu. Diś, naturalno, korovaj — to zvyčajovy element, ornament vesiēlnoho obradu.

Sama symbolika korovaju vytikaje z istoty kosmičnych i astralnych ujavlenniu praslovjan: kruhla i lohko kopulasta forma z votknionym u seredinu mirtom (zièle, jakoje specjalno rostili v vazonikach dla etoju nahody, jakoho sama nazva navjazuje do mitrajizmu, do symbolu žyvotvôrnoji siły, joho cyklu smerti i odrodzenia), symbolizuje sviaty haj, z joho najčastiē kruhloju zamknutoju formoju, oboviazkovo na veršyni zhôrka — symbolizujučho kupoł neba. Zamknutosť formy korovaju-haju okrešluje zapletiana na krajach korovaju kosa, a huski — nebesny svitiła. Votkniony v seredinu koravaju, pobač huski symbolizujučoji soncie, mirt — to symbol sviatoho dereva. Nota bene centralne położenie soncia sviēdčyt, što starožytny praslovjane viēdali, što Sovnyko — centr planetarnoji systemy. Dla nas etu pravdu odkryv Kopernik.

Samuju nazvu oddiēlny dosliēdčyki vyvodiat od korenia korva (korova), što spoľučajut z symboliku urodžaju i płodnosti. Joho suviaź z počatkom rôčnoho cyklu — vesna, u značeniu sutok — poranok, poranna zora, može navjazuvati do Vedyjskoji Zorê, symbolu płodnosti, bohactva i ščastia.

Ani disiējšy trystiane, ani jich didy symboliki korovaju ne viēdajut. Jest to pozasviēdoma obovjavzкова častka vesiēlnoho rytuału, nerozdiēlny element uže zvyčajovojo obradnosti.

U nedielu pered samym šlubom mołoduju vbirali v velun. Dievčyna ono raz v žyciu mohla brati šlub u veluni. Vjoskovy divčata i baby prychodili do chaty, a liētom i pud okna, i spivali mołodôj pisniē. Koli vona byla sirotoju, to:

*Tam na dvore novy kołodeć i vidro
Čom to Maniečka tvoho bateńka ne vidno
Pereskočyla čerez šyroku dolinu,
Natrapiła na bateńkovu mohiļu
Vstań bateńko odozvisie do mene
Ne ma u nas poradońku bez tebe
Jest u tebe twoja matula u chati
Oj bude tobiē poradočok davati*

*A koli baťko žyv:
 Oj ty bateńku sołovejku
 Oddaješ mene mołodeńku
 Sprav že mniē łože zołotoje
 Sprav že mniē łože zołotoje
 Prykuj zozulu hołosnuju
 Kob rano vstała zakovała
 Mene mołodu probuždała
 Bo môj svikorko ne bateńko
 Sam rano vstane mene ne zbudit
 Jde do susiēda mene sudit
 Moja neviēstka sonlivaja
 Do robotońki linivaja
 Chatu metučy dodrymała
 Smiētie nesučy čut' ne vpała*

Mołoducha poinna płakati, a koli niē, jôj spivali:

*Płače Maniečka ne chotiačy
 Płače Maniečka ne chotiačy
 Dajte cibuli pud očyci
 Budu płakati do nočyci*

Pered samym vychodom v cerkvu spivali

*Płakała Maniečka v komory
 Schilivšy hołóvku k stołovi
 Chto mene do šlubu zavede
 Chto moju kosońku rozčeše
 Vyskočyv bratiško z-za stoła
 Ja twoju kosońku rozčešu
 Ja twoju kosońku rozčešu
 Ja tebe do šlubu zavedu
 Pud tuju horońku krutuju
 Pud tuju cerkovku sviatuju.*

Koli velon byv pręceplany, maršałok biv kańčukom u balok i hovoryv: *Panie ojče pani matko błohosłaviête swoje ditiatko do božoho domu!* Mołoducha stanoviłasie na koliēni pered obrazami i try razy pokloniałasie. Baťki žyhnali jiē ikonoju i błohosłowili. Baťko kropiv sviatoju vodoju z dożynočnoji sviačanoji kviētki. Svaški spivali:

*Kłaniajsie Maniečka
 Ojcov i matiōnci
 Bratovi i sestrōnci
 Svojōj rodinonci*

Jak mołoduchu vyvodili z chaty v cerkvu, svaški spivali:

*Za liēsom sovnyko v horu ide
 Młoda Maniečka do šlubu jiēde
 Oj jiēde jiēde vzej odjiždžaje*

*Prosit bateńka na vspomahanie
Nech tebe dońku sam Bôh vspomože
Vsiē sviatyje i ludi dobryje*

Staršy svat (najčastiē brat) vjôv mołoduchu do šlubu. Za jimi šli vsiē vesiēlniki z muzykantom, kotory pudyhruvav, a posli vertavsie po mołodoho i joho vesiēlnikuv. Cerkovny vinčalny obrad pravitsie velmi uročysto v prysutności vsiēch vesiēlnych hostej i mnôhich odnovioskôvcuiv. Posli vinciu vsiē razom idut do bat'kôv mołodoji na hostinu. Baťki vitajut jich na porozi chliēbom i sôloju. Mołody vymav talar čy złot i davav matery, kota raja jich posli etoho błohosławiła. Mołodaja, vujšovšy do chaty, kidała korovajny huski v štyry uhły. Mołodyje svaty i družki peršy siadali za stôl. Svaški spivali:

*Jak hlanuło dva anhieły z neba
Čy posadžono dvoje ditočok de treba
A chtož tebe moja Nadiečka sadovit
A chtož tobiē z ruty vinok uviv
Posadžono i bateńko pry tóm byv
Panna Maryja mniē vinok uviła
I Prečystaja na hołovońku vložyła
Ja za toje pokloniusie nizeńko
Što posadili koło Vasiečki blizeńko
Ja za toje pokloniusie šćej niżej
Kob posadžono koło Vasiečki šćej bliżej*

Peršoho dnia vesiēle odbyvałosie u mołoduchi. Za stôl siadali dva razy. Raz pryjšovšy z cerkvy, druhi posli potanciōvki. Miž etym stoły nakryvali druhi raz čystymi obruskami i posudoju. Koli zdorovo pochmililisie i zakusili, maršałok, stukajučy kańčukom u balok, zaklikav baťkôv, chryščonych i rodniu mołodoji perepivati.

Svaški spivali:

*Chod' bateńku povečerajemo z toboju
A povečeravšy podiēlimosie z toboju
Tobiē bateńku chata siēń i komora
A mniē mołodeńkuj skrynia peryna j korova*

Perepivali chto čym môh. Chto davav hrošy, chto podarok, chto kłav šapku na talêrok i hovoryv — daru ovečku. I vôn obowiązkovo jê pryzvoziv i oddavav.

Svaški spivali:

*Podary matulu podary
Talara po stoliē pokoti
Jakuju desiatku perepi
To mene na viēki oddajeś
Rozvivajetsie zelona ruta v jaryni
Młodu Maniečku pryzjatieli daryli
Daryli jijiē pryzjatieli i vsioj rôd
Jijiē bateńko biēlym talarom navperuč
Oj lude lude bohaty
Perepivajte bydłom rohatym*

*A vy rodnyje vsiē po vołovi
A vy susiēde vsiē po jahniati
Kob miêla Maniečka što vyhaniati*

Posli etoho młodyje perejiždžali fôroju abo sankami do młodohoho. Pered vyjizdom jôj spivali:

*Ne płać Maniečka ne dumaj
Ne pavezut tebe za dunaj
Pavezut tebe za rêki
Do twoho Vasilka na viêki*

Na miêsti spivali:

*Vynoś mati diêžku
Pryvjôz syn neviêstku
Do komory klučniciu
Do chaty robotniciu*

A taksamo:

*Oj do boru ptašečki do boru
Pryvjôz Vasiečka krasnu Maniečku do domu
Oj pryiéchav na pudvorječku spynivsie
Svojôj matuli do biêlych nôžok sklonivsie
Ne hniêvajsie moja matulu na mene
Što ja pryiéchav z žônkou do tebe
Ne hniêvajusie moje diêtiatko na tebe
Prynimaju za rôdne ditia do sebe*

Svat młodohoho staravsie tak zbałamutiti družku, kotora pilnovała postiêl, kob jiê vykrašti i pryezti do chaty młodohoho. Młody musiv etu postiêl vykupiti, inačej čekała b joho poślubna nôč na hołum sinnikovi.

Na druhi deń baťki młodohoho sprošali hostej — chliêbnikuv i łađili hostinu. Vesiēlniki i ludi zbiralisie i vyhladalierezvy.

Perezvu šykovali v młodoji. Zaprahali prybrany lentami koni. Duha była opletiana vinkami, kvjatami. Vôz prybrany berezinoju, a koli była zima — jalinoju. Na fôru abo sani vqidali sunduk z prydynam. Na vysokuj žerdci čeplali malinovoho flaha z partucha abo sajana. Mati zzadu sadoviłaś z hostinciom, svat z kurkoju-prydankoju. Za perezvoju šli perezvjanki — zamužni baby i spivali.

*Siołom jiêdu siołom jiêdu korčmy ne minaju
Daj šynkarka harêłočki choć hrošy ne maju ...*

Chłopci z vioski jich perepyniali i domahalisie baryšu-fryciovoho. Na pudvôrku perezvjanki spivajut:

*Znati nas ne vzlublono
Kol do nas ne vyjdiono
Z povnymi misočkami*

Z povnymi kiliškami

Svaty torhujutsie z młodym za prveziany tovar. Stučat v sunduk i kryčat: *Tovar! Zołoto tut pryzewli!* — i domahajutsie solidnoji zapłaty harēłkoju. Mołodyje i joho svaty torhujutsie, a tyje ne chočut, odjiždżajut pud kłuniu, voročajutsie i znov torhujutsie. Jak młody ne viéryt, bo może barachla navezli, to pryzekryjut sunduk, pokažut rožok płachty, až urešti dochodiat do zhody. Baťki vynosiat puvmisok mjasa, kiliški i vhošcayut svatôv. Tovar kuplany. Perezyjanki spivajut skačučy. Im odspievajut chliēbniki. Perebranci i svat z kurkoju prydankoju sidiat za stołom i młodym ne ma de siêsti. Młody vykuplaje miêstie, svat oddaje baťkam prydanku i načynajetsie vesiēle. Vesiēlniki ochvôtno vypivajut, veselatsie, kryčat *hôrka vôdka!*, zastavljajučy młodych do pociľunkuv i spivajut vesiēlny pisniê. Mnôhi z jich vysmiējajut maršałka:

*Nam maršałok ne vdavsie
Siêm liêt ne vmyvavsie
A vośmoho roku
Pryjšov do rynštoku
V rynštoku umyvsie
I v maršałki vprosivsie*

Abo:

*Ty maršałok
Ty veliki bałamut
Ne ma z tebe poradońku
Doma j tut*

A v miêru pryniatoho chmielu i bôlš smiêly teksty:

*Naš maršałok bałamut
Vsadiv jajcia u chomut
Maršałkova ratovała
Jomu jajcia odorwała*

Spivajut častuški, u kotorych bylo povno humoru i nasmiêški:

*Čerez sad vinohrad
Čerez bondarôvku
Kupiv sobiê stary diêd
Mołoduju žônku
Stary stary ženi voły
Stary rozstohnavsie
Stary stary do divčyny
Stary zasmijavsie
Tupu tupu koło łavy
Toj natupav u cholavy
A cholavy uziusienki
Toj natupav povniusienki.*

Na vesiēli pisniê ne tichnut. Spivajut vsiê razom abo vesiēlniki młododoji starajutsie perespivati vesiēlnikuv młodoho i naoborôt. Vesnoju zvučat ohulki i hajki, a v mjasnici mjasničny pisniê.

Pry kunciê vesiêla mołodaja daryt joho baťkôv, chryščonych, bratôv i sestiôr. Baťkovi połotna na soročku, matery partuch, koftu, chustu. Sestram po kosynočci, bratam po kusku połotna. Usiê pereodiahniany v podarki, perepojasany połotnom, tanciujut, pobravšysie za ruki. Chliēbniki spivajut:

*Perebačajte maršałočki
Što koroteńki podaročki
Mati staraja ne naprała
Ja mołodaja dovhó spała
Mati staraja do dnia do dnia
Ja mołodaja do południa*

Posli vesiêla mołodaja ne może tyždeń času iti do baťkôv. Vony v najbližšu nedielu robjat hostinu i tôľko tohdy vona może razom z mužom odviēdati rodičuv.

Prychodit čas oddati obicianu žyvinu — korovu, ovečku, svinku, tak zvane viedienije, kob vełosie. Nastupaje ete tôľko na Pilipuvku, v deň vviedienija v chram Presviatoji Bohorodici. Reštu posahu možna dati aby koli.

(...)

Jak czytamy alfabet podlaski

Język podlaski zapisujemy zmodyfikowanym alfabetem łacińskim, różniącym się nieco od alfabetu polskiego. Poniżej podajemy zasady czytania liter, które nie występują w alfabetie polskim, oraz tych, których wymowa w gwarach podlaskich różni się od wymowy literackiej w języku polskim.

Literę **Č č, Š š, Ž ž** czytamy odpowiednio jak polskie **Cz cz, Sz sz, Ż ż**.

Literę **Ď d', Ě ě** czytamy odpowiednio jak **miękkie d, t** w języku rosyjskim (**đb, mb**).

Literę **V v** czytamy jak polskie **W w**.

Literę **H h** czytamy dźwięcznie, to znaczy jak **dźwięczny odpowiednik głoski Ch ch**.

Literę **Ł ł** czytamy bez zaokrąglenia warg, dotykając językiem przednich zębów, jak **Л л** w języku białoruskim lub rosyjskim.

Dyftong **Ô ô** czytamy zaczynając od **u** i szybko przechodząc do **o**.

Dyftong **IÊ iê** czytamy zaczynając od **i** i szybko przechodząc do **e**.

Dyftong **Ê ê** czytamy zaczynając od **y** i szybko przechodząc do **e**.

Pozostałe litery alfabetu podlaskiego czytamy jak odpowiednie litery w alfabetie polskim.

Wspierajmy Svoja.org

Niniejszą lekturę pobraliście Państwo z biblioteki serwisu Svoja.org lub zrobiła to osoba, od której otrzymaliście Państwo ten plik. Wszystkie zasoby Svoja.org znajdują się w domenie publicznej, korzystanie z nich jest wolne od opłat.

Serwis Svoja.org założyliśmy na przełomie lat 2007 i 2008 z myślą o ratowaniu języka podlaskiego i jego dziedzictwa. Misję tę staramy się realizować w sposób maksymalnie spójny i uporządkowany, tzn. nadając temu mówionemu dotąd językowi formę literacką, własny alfabet i kodyfikację gramatyczną oraz utrwalając jego specyfikę i bogactwo syntaktyczne. To ostatnie zadanie realizujemy poprzez publikację tekstów oryginalnych oraz przekładów światowego dziedzictwa literackiego.

Nigdy nie zakładaliśmy, że będziemy zarabiać na tej działalności, i nie zamierzamy tego robić. Swoją pracę traktujemy jako spłatę dłużu wobec przodków, którzy nie dysponując dobrodziejstwami technologii zachowali nasz język do obecnych czasów i pokoleń potencjalnych użytkowników. Uważamy, że konsekwentne wprowadzanie języka na salony świata cyfrowego i jego „zadomowianie” w realiach epoki komunikacyjnej daje pewne nadzieje na dalsze [prze]trwanie.

Jeśli po lekturze e-booka, czytają Państwo również ten dodatek i mają podobne przemyślenia, to jakaś część naszej misji została wykonana.